

**LITURGINEN YHTEISSOITTO:
NUOTIT SEURAKUNTIEN KÄYTTÖÖN**

**LITURGINEN YHTEISSOITTO:
NUOTIT SEURAKUNTIEN KÄYTTÖÖN**

Maiju Ylinen
Opinnäytetyö AMK
Kevät 2025
Musiikkipedagogin
tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogin tutkinto-ohjelma, kirkkomusiikin profiiliopinnot

---

Tekijä: Maiju Ylinen

Opinnäytetyön nimi: Liturginen yhteissoitto: Nuotit seurakuntien käyttöön

Työn ohjaaja: Vanessa Rodrigues da Cunha

Työn valmistuslukuksi ja -vuosi: huhtikuu 2025

Sivumäärä: 33

Tämä opinnäytetyö tarkastelee messumusiikin historiaa ja nykypäivää erityisesti liturgisten laulujen näkökulmasta. Jumalanpalveluksen liturgisilla lauluilla on todella pitkä historia, oikeastaan se ulottuu aina alkukirkon aikoihin asti, tuhansien vuosien päähän. Juuri nämä liturgiset laulut ovat vuosisatojen ajan innoittaneet säveltäjiä heidän luodessaan mitä mahtavimpia sävellyksiä messun pysyviin osiin, jotka ovat *kyrie*, (Herra, armahda), *gloria* (kunnia), *credo* (uskontunnustus), *agnus dei* (Jumalan karitsa) ja *sanctus* (pyhä). Nykyaikaisessa jumalanpalveluksessa koko läsnä oleva seurakunta laulaa myös muita liturgisia lauluja, kuten ehtoollisvuorolaulu, alkusiunaus, vuorotervehdys ja aamenet, muutamia mainitakseni.

Suomessa on julkaistu 1900-luvulla valtava määrä erikoismessuja, joissa näihin liturgisiin lauluihin on suhtauduttu eri tavoilla. Tässä opinnäytetyössä on esitelty tarkemmin seitsemän erityismessua ja perehdytty niissä esiintyviin liturgisiin lauluihin. Näitä tutkiessani huomasin kolme erilaista lähestymistapaa liturgisiin lauluihin. Ensimmäinen tyyli oli sellainen, jossa liturgiset sävelmät oli sävelletty lauluiksi. Näissä lauluissa ei ollut siis käytetty perinteisten messusävelmistöjen liturgisten laulujen tekstejä, vaan niistä oli tehty uusia itsenäisiä laulujaan. Toinen tyyli oli se, että liturgiset sävelmät oli uudelleen sävelletty. Näissä sävelmissä oli siis käytetty perinteisten messusävelmistöjen liturgisten laulujen tekstejä, jotka oli uudelleen sävelletty. Kolmas tyyli oli näiden kahden edellä mainitun suuntauksen sekoittaminen.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli myös parannella ja julkaista nuottimateriaali liturgisten laulujen yhteissoiton tueksi. Liturgiset laulut tavallisessa jumalanpalveluksessa jäävät yleensä kanttorin säestettäväksi. Enenevässä määrin kuitenkin seurakuntalaiset itse osallistuvat jumalanpalvelusten musiikin toteuttamiseen omilla lahjoillaan, esimerkiksi soittaen. Siksi myös liturgisia lauluja varten tarvitaan nuottimateriaalia, joiden avulla amatööriosoittajat ja -laulajat voivat säestää messun läpi.

Asiasanat: liturginen musiikki, yhteissoitto, erikoismessu

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Music Pedagogy, profile studies in church music

---

Author: Maiju Ylinen

Title of thesis: Liturgical ensemble: Notes for use (set of tunes 2)

Supervisor: Vanessa Rodrigues da Cunha

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2025

Number of pages: 33

This thesis examines both the past and present of music in mass, especially from the perspective of liturgical songs. Liturgical songs in worship have a very long history, in fact, it reaches back to the times of the early church, thousands of years ago. It is these liturgical songs that have inspired composers for centuries to create the most magnificent compositions for the permanent parts of the mass.

A huge number of special masses have been published in Finland in the 20th century, in which these liturgical songs have been approached in different ways. This thesis presents seven special masses in more detail and examines the liturgical songs that appear in them. While studying these, I noticed three different approaches to liturgical songs. The first style was one in which liturgical melodies were composed as songs. These songs did not use the texts of liturgical songs from traditional mass compositions, but rather new independent song sections. The second style was that liturgical melodies were re-composed. These songs used the texts of liturgical songs from traditional mass compositions, which had been re-composed. The third style was a mixture of these two mentioned before.

The aim of this thesis was also to improve and publish scores to support ensembles and bands to sing and play liturgical songs. Liturgical songs in ordinary church services are usually accompanied by the cantor. However, parishioners themselves are increasingly participating in the music of church services with their own gifts, for example by playing instruments. Therefore, this kind of sheet music are also needed for liturgical songs, with which amateur musicians and singers can accompany them throughout the mass.

Keywords: liturgical music, ensemble, special mass

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	LITURGINEN LAULU JA SOITTO MESSUSSA	8
2.1	Jumalanpalvelusmusiikin historia	8
2.1.1	Jumalanpalvelusmusiikki alkukirkon ajoilta keskiajalle.....	9
2.1.2	Uskonpuhdistuksen ajan messumusiikki.....	10
2.1.3	Jumalanpalvelusmusiikin kehitys Suomessa	11
2.2	Jumalanpalveluksen ordinarium ja proprium osat	12
3	LITURGISET SÄVELMÄT JA NIIDEN VARIAATIOT ERITYISMESSUISSA	14
3.1	Jumalanpalvelusten käsikirjan mukaiset messusävelmät.....	14
3.2	Erityismessujen historia Suomessa	15
3.2.1	Afrikkalaisen gospelmessin messusävelmät.....	16
3.2.2	Rauhan messun messusävelmät	17
3.2.3	Tuomasmessun messusävelmät.....	17
3.2.4	Tunturimessin messusävelmät	18
3.2.5	"Ihmeellisesti tehty" – Psalmimessin messusävelmät.....	18
3.2.6	Pyhiinvaellusmessun messusävelmät.....	18
3.2.7	Kansanlaulukirkon messusävelmät.....	18
3.3	Yhteenveto erikoismessujen liturgisten laulujen toteutuksista.....	19
4	MATERIAALI SÄVELMÄSARJAN 2 LITURGISEN YHTEISSOITON TUEKSI	20
5	POHDINTA.....	30
	LÄHTEET	32

1 JOHDANTO

Suomessa on 354 evankelis-luterilaista seurakuntaa, joissa kaikissa vietetään jumalanpalvelusta lähtökohtaisesti joka viikko. Jumalanpalveluksen musiikista vastaa usein kanttori yksin tai lisäksi avustamassa on jonkinlainen musiikkiryhmä, esimerkiksi kuoro, soitinyhtye, jokin soolosoittaja tai laulaja ja joskus jopa bändi. Vuonna 2000 tehdyn jumalanpalvelusuudistuksen jälkeen enenevässä määrin seurakunnissa järjestetään myös jumalanpalveluksia, joissa seurakuntalaiset itse vastaavat kaikesta jumalanpalveluksen musiikista, joko kanttorin tai jonkun muun musiikin ammattilaisen johdolla. Jumalanpalvelusuudistuksen yhtenä keskeisenä ajatuksena oli, että jumalanpalvelus olisi Jumalan kansan juhla, jonka toteutukseen seurakuntalaiset osallistuisivat. (Mäkinen & Koivisto 2008, 10.)

Jumalanpalveluksessa virsien ja laulujen lisäksi säestystä kaipaavat monet liturgiset laulut. Näillä liturgisilla lauluilla on vuosisatojen mittaiset perinteet kirkossamme ja niinpä niitä lauletaan edelleen lähestulkoon joka jumalanpalveluksessa. Kuitenkin liturgisten laulujen säestämistä varten on julkaistu nuottimateriaalia vain uruille. Tuohon tarpeeseen vastaa tämä opinnäytetyö, jonka keskiössä on erilaisille musiikkiryhmille sovellettavissa olevat nuotit liturgisten laulujen soittamista ja laulamista varten.

Törmäsin tähän ongelmaan jo työskennellessäni Seinäjoen seurakunnan nuorisomuusikkona vuosina 2017–2019. Olin sovittanut ja harjoittanut jumalanpalveluksen virret ja laulut jonkinlaiselle amatööreistä koostuvalle nuorten bändille ja mietin kuumeisesti, miten liturgisten laulujen säestys olisi järkevintä toteuttaa kyseisellä kokoonpanolla. Virsikirjan takaa löytyy kyllä jonkinlainen sointumerkein varustettu ehdotus liturgisten laulujen säestämistä varten, mutta se on niin epäselvä, että se aiheuttaa merkittäviä haasteita varsinkin amatöörisoittajien ja laulajien kanssa työskennellessä. Esimerkiksi tahtiviivoja ei ole nuoteissa ollenkaan ja sovituksissa käytetään amatööreille vaikeita sävellajeja ja lisäksi ne muuttuvat messun edetessä. Näitten syitten takia päätin alkaa kirjoittaa omaa nuottimateriaalia ongelman ratkaisemiseksi.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on viimeistellä ja julkaista tuo nuottimateriaali tueksi ja avuksi myös muille seurakunnissa työskenteleville musiikin ammattilaisille: kanttoreille, nuorisotyönohjaajille, musiikkiorientoituneille papeille tai vaikka lukuisille seurakunnissa toimiville vapaaehtoisille, jotka ohjaavat musiikkiryhmiä jumalanpalvelusyhteisöissä.

Taustoitukseksi tässä opinnäytetyössä luodaan ensin katsaus jumalanpalvelusmusiikin ja liturgisten laulujen historialliseen kehitykseen alkukirkon ajoilta lähtien. Erityisesti tarkastellaan jumalanpalvelusmusiikin vaiheita Suomessa, myös liturgisten laulujen variaatioita monenlaisissa läpisävellyissä erityismessuissa, joita maassamme on julkaistu poikkeuksellisen paljon. Opinnäytetyössä oleva nuottimateriaali on vapaasti kaikkien käytettävissä.

2 LITURGINEN LAULU JA SOITTO MESSUSSA

Musiikilla ja sen esitystavalla on erilaisia merkityksiä maailman eri kirkkoissa ja uskonnoissa. Joskus musiikin toteuttamiseen osallistuu koko jumalanpalvelusyhteisö ja toisinaan musisointi uskotaan siihen erikoistuneiden henkilöiden huoleksi. Tällä hetkellä suomalaisessa luterilaisessa jumalanpalveluksessa seurakunta laulaa yhdessä virsiä ja liturgisia lauluja, mutta usein osa musiikista on kanttorin tai esimerkiksi kuoron esittämää musiikkia. Luonnollisesti musiikkia voidaan esittää myös ilman sanoja, eli instrumentaalimusiikkina. Erilaisia soittimia käytetään joko itsenäisesti soolomusiikkina tai usein myös laulun säestykseen. (Nissinen 2004, 17.) Soitinmusiikin vahvuutena on sen ilmaisuvoima, joka ulottuu sanojen taakse. ”Parhaimmillaan soitinmusiikki vahvistaa, syventää, avartaa ja jopa täsmentää juuri niitä sisältöjä, joita jumalanpalveluksen halutaan viestivän”, sanotaan jumalanpalveluksen oppaassa. Urkujen rinnalla on tietoisesti lisätty muiden soittimien ja erilaisten soitinyhtyeitten käyttöä jumalanpalveluksessa. (Sariola 2001, 192.) Joka tapauksessa musiikin tehtävä jumalanpalveluksessa on moninainen. Musiikki sanoittaa uudelleen evankeliumia ja kirkastaa sanaa sekä sakramenteja. Yhtä lailla musiikin tehtävänä on viedä eteenpäin seurakuntalaisten rukousaiheita, sanoittaa sekä yksilön että yhteisön kiitokset, murheet, toiveet ja pelot. (Torri-Tuominen 2008, 58.)

2.1 Jumalanpalvelusmusiikin historia

Jumalanpalvelusmusiikin historian alkuhetket ulottuvat kauas, yli kahden tuhannen vuoden päähän. Aikaan, jolloin Jeesus oli juuri kuollut ja hänen opetuslapsensa käytännössä muodostivat ihan ensimmäisen alkukirkon. *”Joka päivä he uskollisesti kokoontuivat temppeleihin ja kodeissaan he yhdessä mursivat leipää ja aterioivat riemullisin ja vilpittömin mielin. He ylistivät Jumalaa ja olivat koko kansan suosiossa, ja päivä päivältä Herra liitti heidän joukkoonsa niitä, jotka pelastuivat”* (Apt. 2:46–47.) Jo näissä tuon ajan jumalanpalvelusyhteisöissä oli musiikilla oma sijansa. Siitä eteenpäin jumalanpalvelusmusiikki on muuttunut maailman ja uskovien yhteisöjen mukana. Kristittyjen yhteen kokoontumisen tyylit ja tavat ovat vaihdelleet runsaasti kuluneiden vuosisatojen aikana, vaikka toisaalta samaan aikaan liturgiassa on nähtävissä ja kuultavissa asioita, jotka yhdistävät eri aikojen ja jopa eri kirkkojen jumalanpalveluksia toisiinsa. (Hulmi 2019, 39.)

2.1.1 Jumalanpalvelusmusiikki alkukirkon ajoilta keskiajalle

Koska kristinusko historiallisesti syntyi keskellä kreikkalais-roomalaista kulttuuria, se sai musiikillisia vaikutteita myös muualta kuin juutalaisuudesta. Aivan varhaiset kristityt suhtautuivat kuitenkin varsin epäluuloisesti ja hyvin kriittisesti pakanalliseksi miellettyyn musiikkiin. Kirkkoisä Augustinus (354–430), joka oli merkittävin kristillisen kirkon kirkkoisä, myös pelkäsi musiikin absoluuttisen kauheuden johtavan ajatukset liian herkästi pois Jumalasta. Tämän vuoksi monet muutkaan kirkkoisät eivät omana aikanaan hyväksyneet soittimien käyttöä kristillisessä jumalanpalveluksessa. Sen sijaan keskeisen merkityksen kirkossa saivat tekstien kantillointi eli puhelaulu ja muu säestyksetön laulu, jonka muodot ja sävelmät muuttuivat vähitellen rikkaammiksi vuosisatojen kuluessa. (Nissinen 2004, 17.) Tutkimusten mukaan alkukirkon ajan varhaisissa jumalanpalveluksissa laulettiin erilaisia hymnejä. (Sariola 2001, 48.) Varhaisten kristittyjen jumalanpalveluksissaan käyttämä musiikki näyttää perustuneen juutalaisen synagogan lisäksi myös kodeissa harrastetun laulun perinteeseen. Psalmiit saivat kristillisessä jumalanpalveluksessa viimeistään 300-luvulla erityisen aseman. Liturgisella laululla oli jumalanpalveluksessa myös juhlistava merkitys. Yleisen käsityksen mukaan laulu oli soveliasta seurakunnan pyhän yhteyden vaalimisen vuoksi. Seurakunta osallistui liturgiseen musisointiin akklamaatioiden eli lyhyiden huudahduksenomaisien osuuksien (esimerkiksi ”Halleluja – ylistäkää Herraa!”, ”Kyrie eleison! – Herra armahda”) kautta sekä vuorolaulaen esilukijan kanssa. Viimeistään 200-luvulle tultaessa alettiin käyttää varinaisia laulusävelmiä, jotka olivat jo siihen mennessä irronneet puhelaulun eli kantilloinnin sävelmien kaavioista. Ne edellyttivät laulajiltansa aikaisempaa enemmän taitoa ja myös harjoitusta, joten tästä alkoi muotoutua erityinen laulajan (cantor) tehtävä. (Tuppurainen 2003, 39–40.)

Lännen kirkossa 700-luvun alussa standardiksi vakiintui yksiääninen, säestyksetön latinankielinen laulu, joka nimettiin paavi Gregorius Suuren mukaan gregoriaaniseksi lauluksi. Synonyymi gregoriaaniselle laululle on frankoroomalainen kirkkolaulu. Katolisessa kirkossa musiikin moniäänisyys lisääntyi kuitenkin vähitellen 800-luvulta alkaen. Moniäänisiä messuja tunnetaan jopa 1300-luvulta, jolloin myös soittimia alettiin käyttää hiljalleen yhä enemmän ja urut vakiintuivat kirkon soittimeksi. (Nissinen 2004, 17.)

Vähitellen vuosisatojen saatossa tapahtui suuriakin muutoksia, kun varhaiskristillisen kirkon jopa askeettisesta jumalanpalveluksesta siirryttiin vaihe vaiheelta keskiajalla vietettyyn kristilliseen messuun, jonka päämuodoksi tuli papin toimittama niin kutsuttu hiljainen messu. Kirkkokansa pääsi käymään ehtoollisella vain kerran tai pari vuodessa ja muutoin he osallistuivat messuun mykkinä

ja passiivisina sivustakatsojina. Keskiajan messusta saarnakin jäi pois ja se siirtyi joksikin aikaa erillisiin saarnatilaisuuksiin. (Sariola 2001, 50.)

2.1.2 Uskonpuhdistuksen ajan messumusiikki

Keskiajan jälkeen uskonpuhdistus 1500-luvulla vaikutti kirkkomusiikkiin hyvin merkittävästi. Sveitsin reformaattorit eli uskonpuhdistajat suhtautuivat musiikkiin todella epäilevästi: Zwingli luopui musiikista jumalanpalveluksessa kokonaan ja Calvin salli jumalanpalveluksessaan vain yksiäänisen laulun. Saksalainen Martti Luther sen sijaan rakasti musiikkia ja piti sitä erityisenä Jumalan luomislahjana. Uskonpuhdistajana hän hyväksyi jumalanpalveluksessa sekä laulun että soiton ja edisti seurakunnan mahdollisuuksia osallistua jumalanpalvelukseen virsiä veisaamalla. (Nissinen 2004, 18.)

Lutherin toimeenpaneman uskonpuhdistuksen jälkeen palattiin monessa asiassa alkuseurakunnan ja varhaiskristillisen kirkon jumalanpalveluselämän muotoihin ja ihanteisiin. Saarna palasi messuun ja kansankielisistä virsistä tuli olennainen osa jumalanpalvelusta. Seurakunta ei ollut enää passiivinen sivustakastoja, vaan jumalanpalvelusta yhdessä viettävä seurakunta. (Sariola 2001, 50–51.)

Luther laati kaksi uutta messujärjestystä. Vuonna 1523 hän julkaisi pääosin latinankielisen messujärjestyksen, *Formula missaen*. Se ei varsinaisesti ollut edes messukirja, vaan kyse oli kirjoituksesta, jossa kommentoitiin jumalanpalvelusta ja käytiin se kohta kohdalta läpi. Siinä esitetty messujärjestys oli varsin konservatiivinen ja vanhaan pitäytyvä. Kolme vuotta myöhemmin 1526 Luther julkaisi toisen messuohjeensa, *Deutche Messen*. Nimensä mukaisesti se oli täysin saksankielinen. Ainoastaan kyyrie oli latinaksi ja monet muut messun ordinarium osat, eli kiinteät osat samoin kuin ajankohdan mukaan vaihtuvien proprium-osien musiikilliset kohdat oli korvattu saksankielisillä virsillä. Proprium-musiikin osalta introitus, eli jumalanpalveluksen aloittava kuoron laulama psalmi saatettiin korvata virrellä, kuten myös graduale, eli päivän virsi. (Hulmi 2019, 53–55.)

2.1.3 Jumalanpalvelusmusiikin kehitys Suomessa

Agricolan messu, eli *Herran Ehtolinen* v. 1549 ei sisältänyt sävelmiä. Kuitenkin Mathias Johannis Westhin 1540-luvulla toimittamassa käsin kirjoitetussa jumalanpalveluksen käsikirjassa (niin kutsuttu *Westhin Codex*) on useita suomenkielisiä sävelmäsarjoja messun pysyviin osiin. (Sariola 2001, 171.)

Ensimmäinen suomenkielinen virsikirja ilmestyi Jaakko Finnon toimittamana 1500-luvun lopulla ja toinen Hemminki Maskulaisen toimesta 1600-luvun alussa. Samoihin aikoihin Hemminki Maskulaisen virsikirjan kanssa ilmestyi Ruotsi-Suomessa vuonna 1614 käsikirja, jossa ensi kertaa vahvistettiin ehtoollisliturgian sävelmät. Niitä olivat papin lauluosuudet: prefaatio, ehtoollisen asetussanat ja Herran rukous. Ensimmäinen suomenkielinen messusävelmistö ilmestyi kuitenkin vasta 1707, kun uuden virsikirjan liitteenä julkaistiin *Yxi Tarpelinen Nuotti-Kirja*. Siinä on viisi perinteistä sävelmäsarjaa messun pysyviin osiin sekä lisäksi sävelmät kollehtarukousta, Raamatun tekstien laulamista, litaniaa, Herran siunausta ja morsiusmessua varten. (Sariola 2001, 172.)

Valistuksen aate ja pietismi vaikuttivat 1700-luvulta lähtien voimakkaasti teologiaan, jumalanpalvelukseen ja kirkkomusiikkiin. Jumalanpalveluksen tarkoituksena pidettiin ennen muuta seurakunnan moraalista kasvatusta, eikä liturgialle annettu suurta merkitystä. Hengellisen musiikin motivaationa ei enää ollut jumalanpalveluksen rakentaminen vaan hartauden ja ylevyyden ilmaiseminen. (Nissinen 2004, 18.)

Liturgisen musiikin radikaali muutos näkyy J.Chr. Haeffnerin Ruotsissa vuonna 1799 julkaisemassa messusävelmistössä, jonka vaikutus meillä Suomessa on ulottunut hyvin pitkään, osin jopa omaan aikaamme saakka. Haeffner irtautui messusävelmistössään luterilaisen kirkon vanhasta liturgisen musiikin perinteestä ja omaksui sen tilalle valistusajan käsityksen, jonka mukaan musiikin harras juhlallisuus palvelee parhaiten jumalanpalvelukseen kokoontunutta seurakuntaa. Hän soinnutti seurakunnan lauluosuudet neliaänistä kuorolaulua tai urkusäestystä varten. Myös papin lauluosuuksissa on urkusäestys. (Sariola 2001, 172–173.)

1800-luvun romantiikan musiikki vetosi entistä voimakkaammin tunteisiin ja myös kirkkomusiikin tehtäväksi nähtiin ihmisen tunne-elämän ravitseminen ja uskonnollisten tunteiden herättäminen. Virsi vakiintui 1800-luvulla lähes ainoaksi jumalanpalvelusmusiikin muodoksi, kun taas liturginen sävelkieli kuihtui vähiin. (Nissinen 2004, 19.)

Meillä Suomessa ei ollut 1800-luvulla käytössä yhtenäistä messusävelmistöä. Käytännössä Antti Nordlundin 1850 julkaisemalla Haeffnerin esikuvaa noudattavalla messusävelmistöllä oli puolivirallinen asema. Nordlundin ohella on mainittava J. A. G. Hymander, joka julkaisi 1800-luvun jälkipuoliskolla messusävelmistöstään neljä eri laitosta. Tämä Hymanderin messu saavutti vankan aseman kirkossamme. (Sariola 2001, 173.)

Kirkolliskokouksen vuonna 1903 asettama koraalikomitea sai tehtäväkseen myös jumalanpalveluksen liturgisten sävelmien tarkistamisen. Komitean ehdotus *Liturgiset sävelmät* ilmestyi vuonna 1908. Tätä pääasiassa Ilmari Krohnin luomaa sävelmistöä ei hyväksytty viralliseksi messusävelmistöksi. Vasta Heikki Klemetin johtaman komitean ehdotus vuonna 1923 johti tulokseen. Kirkolliskokous hyväksyi käyttöön viisi sävelmäsarjaa, joista ensimmäinen ja toinen oli tarkoitettu joka-aikaiseen käyttöön. Ensimmäinen messu on Hymanderin messun muokattu laitos. Toinen pohjautuu koraalikomitean työhön. Nämä kaksi messusävelmäsarjaa pysyivät käytössä vuosikymmenestä toiseen, vaikka yrityksiä luoda uusi messusävelmistö tehtiinkin. Sävelmäsarjat jäivät pois käytöstä vasta 1. adventtisunnuntaina vuonna 2000, kun niiden tilalle tuli uuteen Jumalanpalvelusten kirjaan sisältyvä messusävelmistö. (Sariola 2001, 173–174.)

Käsikirjauudistuksen (vuonna 2000) myötä uudistettiin myös messusävelmistöt. Messusävelmistössä on neljä vaihtoehtoista kirkolliskokouksen hyväksymää sävelmäsarjaa, jotka löytyvät myös virsikirjan takaosasta. Kirkossamme on tapana, että kirkolliskokous hyväksyy messusävelmistön yksiaänisenä. Kanttorien avuksi on kuitenkin laadittu myös säestyskirja. (Sariola 2001, 33–34.)

2.2 Jumalanpalveluksen ordinarium ja proprium osat

Jumalanpalvelusmusiikki on luonteeltaan yhteisöllistä. Seurakunta laulaa yhdessä virsiä ja muita messun osia. (Sariola 2001, 190.) Messun, eli ehtoollisjumalanpalveluksen joka pyhä toistuvia tekstejä, lauluja ja rukouksia kutsutaan nimellä *ordinarium*, joka tarkoittaa pysyvää. Messusävelmät kuuluvat pääosin jumalanpalveluksen ordinariumiin. Näitä ovat siis: *kyrie* (Herra, armahda), *gloria* (kunnia), *credo* (uskontunnutus), *sanctus* (pyhä) ja *agnus dei* (Jumalan karitsa). Pysyvien osien musiikki on messussa hyvin keskeistä, koska se toistuu samanlaisena jumalanpalveluksesta toiseen. Juuri pysyvät osat ovat vuosisadasta toiseen inspiroidut säveltäjiä vaikuttaviin messusävel-

lyksiin. (Kotila & Haapasalo 2004, 122.) Näiden peruspilarien lisäksi messussa usein lauletaan yhdessä myös alkusiunaus & vuorotervehdys, kaksin- ja kolminkertaiset aamenet rukousten jälkeen, halleluja hymni evankeliumitekstin molemmin puolin, ehtoollisvuorolaulu, me julistamme -hymni, herran rauha -vuorolaulu ja päätösylistys. (Kirkkohallitus 2009, 108.)

Kirkkovuoden mukaan joka viikonloppu vaihtuvat osat ovat taas nimeltään *proprium*, joka tarkoittaa vaihtuvaa. Propriumiin kuuluvat esimerkiksi virret ja psalmit. Vaihtuvia osia ovat virsi- ja psalmilaulu, tekstimusiikki, rukousten kantilointi sekä muu musiikki (kuoro- ja yksinlaulu, soitinmusiikki, taustamusiikki jne.). Määrällisesti jumalanpalveluksessa on kuitenkin eniten vaihtuvien osien musiikkia, eli propriumia. (Sariola 2001, 179.)

3 LITURGISET SÄVELMÄT JA NIIDEN VARIAATIOT ERITYISMESSUISSA

Kirkolliskokous on hyväksynyt neljä vaihtoehtoista sävelmäsarjaa liturgisten laulujen toteutuksen tueksi jumalanpalveluksissa. (Sariola 2001, 33.) Näistä sävelmäsarjoista seurakunta valitsee käyttöönsä yleensä yhden. Joissain seurakunnissa käytetään myös eri sävelmäsarjaa esimerkiksi eri vuosina, jotta ne tulisivat kaikki tutuiksi. Joku toinen seurakunta käyttää yhtä sävelmäsarjaa suurina kirkollisina juhlapyhinä ja muina aikoina toista sävelmäsarjaa. Joskus esimerkiksi perhemessussa käytetään eri sävelmäsarjaa, kuin muissa jumalanpalveluksissa. Käytäntöjä on monia ja seurakunta voi niistä itsenäisesti päättää. (Jumalanpalvelus 2025.)

Suomessa on julkaistu monia erikoismessukokonaisuuksia, joissa on suhtauduttu liturgisiin lauluihin hyvin monilla erilaisilla tavoilla. Alempana olen eritellyt kolme päälinjaa, jotka nousivat esiin näitä tutkiessani.

3.1 Jumalanpalvelusten käsikirjan mukaiset messusävelmät

Messusävelmistössä on neljä vaihtoehtoista kirkolliskokouksen hyväksymää sävelmäsarjaa. (Sariola 2001, 33.) Ensimmäinen sävelmäsarja rakentuu suurelta osin pitkään käytössä olleen ensimmäisen messun pohjalle. Sävelmät ovat pääasiallisesti gregoriaanisia, eli frankoroomalaista kirkkolaulua. Herra armahda -laulun keskiajalta peräisin olevan sävelmän asua on uudistettu siten, että se vastaa nyt entistä paremmin alkuperäistä muotoa. (Sariola 2001, 195.) Toista sävelmäsarjaa, joka on pääosiltaan kanttoriurkuri ja yksinlaulunopettaja Tuomo Nikkolan säveltämä, on luonnehdittu kansanomaiseksi. Tämä piirre johtuu siitä, että sävelmissä on muistumia hengellisistä kansansävelmistä. (Sariola 2001, 196.)

Suomalaisen urkurin ja säveltäjän, Kaj-Erik Gustafssonin säveltämää kolmatta sarjaa on luonnehdittu anglikaanistyyppiseksi, vaikka sille ei voidakaan osoittaa tarkkoja anglikaanisia esikuvia. Sävelmille tunnusomaisia piirteitä ovat laajat melodiset kaaret, valoisuus ja laulullisuus. (Sariola 2001, 196.) Neljäs sävelmäsarja sisältää kaksi vaihtoehtoa, joilla on samankaltainen yleisilme ja tonaliteetti. Toinen niistä on tullut tutuksi perhejumalanpalveluksista. Tämä suomalaisen kuoronjohtajan, Harald Andersénin säveltämä sarja ei ole kuitenkaan enää tarkoitettu vain perhejumalanpalveluksiin, vaan sitä voidaan käyttää kaikissa jumalanpalveluksissa. Toisen sävelmävaihtoehdon kauniit

gregoriaaniset sävelmät ovat yhteisiä Suomen ruotsinkielisten messusävelmistön kanssa. (Sariola 2001, 196–197.)

3.2 Erityismessujen historia Suomessa

Erityismessujen historia ulottuu 1960-luvulle, nuorisokulttuurin kehittymisen aikaan, jolloin tuli tarve löytää musiikillisia ilmaisukeinoja, jotka ilmentäisivät oman aikansa tyyllillä jumalanpalveluksen sisältöjä. Lasse Mårtenson sävelsi vuonna 1966 messun *Voiko sen sanoa toisinkin?* Se esitettiin televisiossa ja se sai hyvin paljon huomiota osakseen. Tätä jumalanpalvelusta voidaan pitää varsinaisena alkuna uusimuotoisille messuille. (Toivio 2005, 15.) Tässä messussa sanat pysyivät ennallaan, mutta sävelmät olivat uusia. 1970-luvun lopulta alkaen alettiin tehdä messuja päiväjumalanpalveluksen sisällön pohjalta. Tällaiset messut ovat täysin suomalainen ilmiö. Ensimmäisiä tämänkaltaisia messuja olivat Jaakko Löytyn julkaisema *Kimppamessu* (1978) ja Pekka Simojoen *Afrikkalainen gospelmessu* (1981). Afrikkalaisesta gospelmessusta on monta versiota: sanajumalanpalvelus ja erilaiset ehtoollismessut, joissa joko on tai ei ole liturgisia lauluja. (Lamminen 2005, 253–254.)

Kirkollisten järjestöjen, kuten esimerkiksi Suomen lähetysseuran, Kansan raamattuseuran, Nuorten Keskuksen ja Suomen Pyhäkouluyhdistyksen, vaikutus monilukuisten erityismessujen syntyyn oli todella merkittävä etenkin 1980-luvulta alkaen. 1990-luvulla erityismessujen valmisteluun tulivat mukaan myös erilliset työryhmät, musiikin ammattilaiset ja myös muut suuret kirkolliset järjestöt, kuten Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys ja Suomen evankelis-luterilainen Kansanlähetys. (Toivio 2005, 244.)

Ensimmäinen *Tuomasmessu* vietettiin 1988 Helsingissä Agricolan kirkossa. Aiemmin tehdyistä erityismessuista poiketen Tuomasmessu pohjautuu musiikillisesti kirkkovuoteen ja asettuu lähemmäs päiväjumalanpalvelusperinnettä: käytettävät laulut eivät ole uusia, varta vasten tätä messua varten tehtyjä, eikä joka kerralla käytetä samoja lauluja. Messun musiikillisen rungon muodostavat päiväjumalanpalveluksen tapaan alkulaulu, kiitoslaulu, päivän virsi, kolehtilaulu ja loppulaulu. Rukousjakson ja ehtoollisen aikana lauletaan laulukirjojen lauluja tai virsikirjan virsiä. Messuun kuuluvat myös liturgiset laulut: herra armahda, kunnia, halleluja, ehtoollisvuorolaulu, pyhä hymni, herran rauha ja Jumalan karitsa. (Lamminen 2005, 257–258.)

Erityismessuja syntyi 80-luvulla myös ns. tarvemessuina. Tarve syntyi useasti toisen messun kokemisesta. Tilattujen erityismessujen osuus kullakin vuosikymmenellä oli noin kolmannes, mutta 80-luvulla se oli yli puolet. Jotkin kirkolliset järjestöt halusivat oman erityismessunsa imagonsa luomisen vuoksi, joten he tilasivat erityismessun juhliinsa tai muihin suuriin kokoontumisiin. Samaan aikaan käynnistyi virallinen koko evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalvelusuudistus, johon myös erityismessujen tekijöitä kutsuttiin myötävaikuttamaan. Sekä 1960- että 1990-luvulla paikalliseurakunnat olivatkin ahkerimpia erityismessujen tilaajia. (Toivio 2005, 247.)

1990-luvulla syntyi edelleen monia uusia erityismessuja. Usein ne oli sävelletty jonkin tietyn aiheiden ympärille, esimerkiksi lähetystyön tai sadonkorjuun teemaan, sekä olivat yleensä suunnattuja koko seurakunnalle. Tällaisia messuja olivat esimerkiksi *Diakoniamessu* (1990), *Vaeltajamessu* (1992), *Riiumessu* (1993), *Wähäväkisten juhlaveisuu -messu* (1997) ja *Suomalainen messu* (1998). (Lamminen 2005, 263.)

Erityismessujen alkuvaiheessa musiikin asema näytti korostuvan muiden jumalanpalveluksen tärkeiden asioiden, kuten sanan julistamisen, kustannuksella. Vaikutelma johtui mitä luultavimmin siitä, että nuorisokulttuurin synnyttyä musiikki sai varsin voimakkaan aseman nuorten elämässä. Teemallisten messujen myötä musiikillinen ilmaisu ei sittemmin saanut enää niin suurta huomiota. 1970-luvulla ei tapahtunut juurikaan liturgista uudistumista. 1980-luvulla entisiä puhuttuja tai vuorolauluina laulettuja liturgisia osia sävellettiin ja muokattiin lauluiksi. 1980-1990-luvulla liturgisen laulun kehitys polarisoitui siten, että lasten ja nuorten kohdalla liturginen musiikki supistui lähes olemattomaksi. Tuona aikana syntyikin 12 erityismessua, joissa ei ole minkäänlaista liturgista musiikkia. (Toivio 2005, 250–251.)

3.2.1 Afrikkalaisen gospelmessun messusävelmät

Afrikkalaisen gospelmessun on säveltänyt Pekka Simojoki ja sanoitukset on tehnyt Anna-Mari Kasinen. Se esitettiin ensimmäisen kerran Kotkan lähetysjuhliilla vuonna 1981. Messussa liturgiset laulut on sävelletty ihan uusiksi lauluiksi kuten *kyrie* (herra armahda) ja *sanctus* (pyhä). Jumalan Karitsa -hymni on myös sävelletty lauluksi, mutta siinä käytetään samoja sanoja, kuin kirkolliskouksen hyväksymissä messusävelmistöissä.

3.2.2 Rauhan messun messusävelmät

Rauhan messu on Jaakko Löytyn säveltämä ja Kaija Löytyn sanoittama teos. Se on tarkoitettu vastaamaan jatkuvasti kasvaneeseen seurakuntien rauhantyöhön. Messua vietettiin ensimmäisen kerran Helsingin hiippakunnan nuorisotyöntekijöiden vuosiaihe-seminaarissa Porvoon Karijärvellä 1984. Rauhanmessu on tarkoitettu erityisjumalanpalvelukseksi. Messun kantava ajatus on, että kristittyjen vaikuttamiskeino tässä maailmassa on rukous – ennen muuta rukous vihollisen puolesta. Messu koostuu viidestä laulusta ja liturgisia lauluja tämä teos ei sisällä ollenkaan.

3.2.3 Tuomasmessun messusävelmät

Tuomasmessu järjestettiin ensimmäisen kerran Helsingissä, Agricolan kirkossa 1988. Tuomasmessu on ehtoollisjumalanpalvelus, joka ammentaa sisältönsä ja perusrakenteensa kansankirkkomme rikkaasta jumalanpalvelusperinnöstä etsien samalla uusia, tuoreita tapoja kohdata tämän päivän ihminen. Musiikilla on messussa tärkeä osuus, sen avulla voi kokea yhteyttä, osallisuutta ja hiljentymistä. (Kerola, Laaksonen, Teittinen, Uusitalo 1991, 4.)

Tuomasmessun kulku noudattaa tavallista messun kaavaa. Liturgiset laulut eivät ole kirkkokäsikirjan sävelmäsarjoista poimittuja, vaan ne on erikseen Tuomasmessua varten sävellettyjä. Esimerkiksi alkusiunaus ja vuorotervehdys löytyy Tuomasmessun liturgisesta kaavasta sekä Veikko Rauhaniemen, että Petri Laaksosen säveltämänä, sanat ovat kuitenkin samat.

Kyrie (herra armahda) sävelmäksi on tarjolla kolme erilaista sävelmää, joista yksi on ortodoksinen liturginen laulusävelmä. Sanat näissä kolmessa vaihtoehdossa vaihtelevat: ”Kyrie eleison!” / ”Herramme, herramme armahda!” / ”Herramme Kristus, Jumalan poika, armahda meitä! Anna meille rauha!” Gloriassa (kunnia) on melkein samat sanat kuin kirkolliskokouksen hyväksymässä messusävelmistössä. Tämä Tuomasmessun gloria on Petri Laaksosen sävellys. Ehtoollisvuorolaulu Tuomasmessusta löytyy sekä Veikko Rauhaniemen, että Petri Laaksosen sovittamana.

Sanctus (pyhä) on Matti Rantatalon sävellys ja sanoitus, samoin kuin Agnus dei (Jumalan karitsa). Jumalan Karitsasta Tuomasmessussa on myös Petri Laaksosen sovitus.

3.2.4 Tunturimessin messusävelmät

Lasse Heikkilän tunturimessussa on 14 kappaletta, joiden joukossa on kuitenkin laulumuotoon sävelletyt Herra armahda (kyrie) ja Jumalan Karitsa (Agnus dei). Tunturimessu on alun perin Levi tunturille, Marian kappeliin tilaustyönä tehty messu, joka on saanut erilaisia toteutuksia myös etelämpänä. Ensiesitys oli Levillä vuonna 2007. (Tunturimessu 2025.)

3.2.5 ”Ihmeellisesti tehty” – Psalmimessin messusävelmät

Psalmimessin materiaalit ovat tehneet vuonna 2008 Jari Kekäle, sekä Tommi Kalenius. Messu sisältää yhteensä 28 laulua, jotka on varustettu nuotein, sanoin ja sointumerkein. Teos sisältää Tommi Kaleniuksen tekemät sävelmät myös Pyhä -hymniin (sanctus), Herran rauha -vuorolauluun (pax), sekä Jumalan karitsa -hymiin (Agnus dei). Muut liturgiset laulut messussa, kuten *kyrie* (Herra armahda) on sävelletty laulumuotoon.

3.2.6 Pyhiinvaellusmessun messusävelmät

Messussa käytetään yleisesti kirkolliskokouksen hyväksymää kolmatta sävelmäsarjaa. Esimerkiksi alkusiunaus ja vuoro-tervehdys, kaksin- ja kolminkertaiset aamenet, ehtoollisvuorolaulu, herran rauha ja loppuylistys menevät sen mukaan. Lisäksi Katarina Engström on säveltänyt messuun *kyrie* (Herra armahda) sävelmän, sekä laulumuotoiset *sanctus* (Pyhä) ja *Agnus dei* (Jumalan karitsa). Pyhiinvaellusmessu on julkaistu vuonna 2011.

3.2.7 Kansanlaulukirkon messusävelmät

Anna-Mari Kaskinen on sanoittanut uudelleen 12 suomalaista kansanlaulua kirkkoon sopiviksi lauluiksi. Kappaleissa on tutut kansanlaulujen sävelmät ja uudet sanat. Siten ne rakentavat jumalanpalveluksen. Kansanlaulukirkko on julkaistu vuonna 2015. Synnintunnustus (*kyrie*) ja kiitos (*gloria*) on sävelletty lauluiksi, kuten myös uskontunnustus (*credo*). Muuten nuottivihko noudattaa kirkolliskokouksen hyväksymää neljättä sävelmäsarjaa, mutta poikkeuksena Jumalan karitsaa (*Agnus dei*) ei ole tässä erityismessussa ollenkaan.

3.3 Yhteenveto erikoismessujen liturgisten laulujen toteutuksista

Tutkiessani suomalaisten erikoismessujen liturgisen musiikin toteutuksia kävi ilmi kaksi erilaista selkeää suuntausta. Lopuissa on sekoitettu näitä kahta päälinjaa.

Ensimmäinen tyyli oli se, että liturgiset sävelmät oli sävelletty lauluiksi. Eli näissä lauluissa ei ollut käytetty perinteisten messusävelmistöjen liturgisten laulujen tekstejä, vaan niistä oli tehty puhtaasti uusia lauluja. Tällaista suuntausta edustivat Afrikkalainen gospelmessu (1981), Rauhanmessu (1984) ja Tunturimessu (2007).

Toinen tyyli oli se, että liturgiset sävelmät oli uudelleen sävelletty. Näissä messuissa liturgiset sävelmät oli sävelletty uudelleen, mutta niissä oli käytetty perinteisten kirkolliskokouksen hyväksymien messusävelmistöjen liturgisten laulujen tekstejä. Tällaista suuntausta edustaa Tuomasmessu (1988).

Kolmas tyyli oli näiden kahden edellä mainitun suuntauksen sekoitus. Eli näissä messuissa osa liturgisista lauluista oli sävelletty uusina lauluina ja osa liturgisista lauluista oli toteutettu uusina sävellyksinä, mutta käyttäen messusävelmistöjen tekstejä. Tällaista suuntausta edustivat Pyhiinvaellusmessu (2011), Psalmimessu (2008) ja Kansanlaulukirkko (2015).

4 MATERIAALI SÄVELMÄSARJAN 2 LITURGISEN YHTEISSOITON TUEKSI

Tässä luvussa esitellään valmistamani nuotit liturgisen yhteissoiton tueksi. Tämä esitys etenee tavallisen messun kaavaa noudattaen alusta loppuun saakka. Alussa on messun ensimmäinen osuus eli *johdanto*.

I JOHDANTO

Tervetulosanat

Alkulaulu + intonaatio

Alkusiunaus ja vuorotervehdys

The image shows two lines of musical notation in G major and 4/4 time. The first line is for the opening prayer, with lyrics: "L: I-sän ja po- jan ja py- hän hen- gen ni- meen. S: Aa- men, aa- men, aa men." The second line is for the Kyrie, with lyrics: "L: Her- ra ol- koon tei- dän kans- san- ne. S: Niin- myös si- nun hen- ke- si kans- sa." Chord diagrams for D, G, and A are provided above the notes.

Kuva 1 Alkusiunaus & vuorotervehdys. Nämä ovat messun ensimmäiset liturgiset laulut.

Johdantosanat

Yhteinen rippi: synnintunnustus

Synninpäästö

3x aamen

The image shows a single line of musical notation in G major and 4/4 time. The lyrics are: "S: Aa - men, aa - men, aa men." Chord diagrams for D, G, A, and D are provided above the notes.

Kuva 2 Kolminkertainen aamen. Herra, armahda -hymni lauletaan suoraan aamenien perään.

Herra, armahda

Dm Bb C Dm Am Dm F G A
 Her - ra, her - ra, ar-mah-da mei - tä. Kris - tus, kris - tus,

Bb C Dm Bb C Dm C D
 ar-mah-da mei - tä. Her - ra, her - ra, ar - mah-da mei - tä.

Kuva 3 Herra armahda, ensimmäinen vaihtoehto.

Herra, armahda

Dm Am Dm F
 Her - ra, ar - mah-da mei - tä. Kris - tus, ar - mah-da

Gm F Dm Bb Dm
 mei - tä. Her - ra, ar - mah - da mei - tä.

Kuva 4 Herra armahda, toinen vaihtoehto. Seurakunnissa voidaan vapaasti valita, kumpaa sävelmää käytetään.

Kunnia

D

E:Kun - ni - a Ju - ma - lal - le kor - ke - uk - sis - sa!

3

S:Maan pääl-lä rau - ha ih - mi - sil - lä, joi - ta hän ra - kas - taa.

Kuva 5 Kunnia. Yleensä kunnian laulaa joku muu, kuin liturgi. Esilaulajana voi toimia kanttori tai joku muu musiikkiryhmän edustaja. Kunnia lauletaan suoraan Herra, armahda -hymnin jälkeen. Kunnian laulamisen aikana seurakunta nousee seisomaan ja kiitoslaulu lauletaan seisaaltaan.

Kiitoslaulu

Päivän rukous

2x aamen

S:Aa - - men, aa - - men.

Kuva 6 Kaksinkertainen aamen.

Tähän kaksinkertaiseen aameneen päättyy jumalanpalveluksen ensimmäinen osa, *johdanto*.

Seuraavaksi alkaa toinen osa, eli *sana*, joka painottuu Raamatun tekstien lukemiseen ja niiden selittämiseen, eli saarnaan sekä musiikkiin.

II SANA

Ensimmäinen lukukappale

Vastausmusiikki

Toinen lukukappale

Päivän laulu

Halleluja

Musical score for Halleluja in G major, 6/8 time. The score includes guitar chords: D, A, D, A, Hm, G, D. The lyrics are: S:Hal-le - lu - ja, hal - le-lu - ja, hal - le - lu - ja!

Kuva 7 Halleluja. Halleluja -hymnit lauletaan ennen ja jälkeen evankeliumitekstin lukemista.

Evankeliumi

Halleluja

Musical score for Halleluja in G major, 6/8 time. The score includes guitar chords: D, A, D, A, Hm, G, D. The lyrics are: S:Hal-le - lu - ja, hal - le-lu - ja, hal - le - lu - ja!

Kuva 8 Halleluja.

Saarna

Uskontunnustus

Yhteinen esirukous

2x aamen

Musical score for 2x aamen in G major, 4/4 time. The score includes guitar chords: D, A, D. The lyrics are: S:Aa - - - men, aa - - - men.

Kuva 9 Kaksinkertainen aamen.

Tähän kaksinkertaiseen aamenen laulamiseen päättyy jumalanpalveluksen toinen osa, *sana*. Jumalanpalveluksen kolmas osa, *ehtoollinen* alkaa uhrilaulun laulamisella, jonka aikana ehtoollis-pöytä katetaan ja ehtoollisavustajat saapuvat alttarille. Myös kolehti kerätään tämän laulun aikana.

III EHTOOLLINEN

Uhrilaulu

Ehtoollisvuorolaulu

D

D Hm A

L: Her-ra ol-koon tei-dän kans-san-ne. S: Niin myös si-nun hen-ke-si kans-sa.

3

Em G D

L: Y-len-tä-kää sy-dä-men-ne. S: Y-len-näm-me sen Her-ran puo-leen.

5

D A G D

L: Kiit-tä-kääm-me Her-raa, Ju-ma-laam-me. S: Niinon oi-kein ja ar-vol-lis-ta.

Kuva 10 Ehtoollisvuorolaulu. Tämä vuorolaulu liturgin ja seurakunnan välillä aloittaa ehtoollisliturgian.

Prefaatio

Pyhä

D A Hm F#m D Hm G D
 Py - hä, py - hä, py - hä Her - ra - Se - ba - ot!

6 A D Hm G Em F# D
 Tai - vas ja maa on täyn - nä si - nun kirk - ka - ut - ta - si. Hoo si -

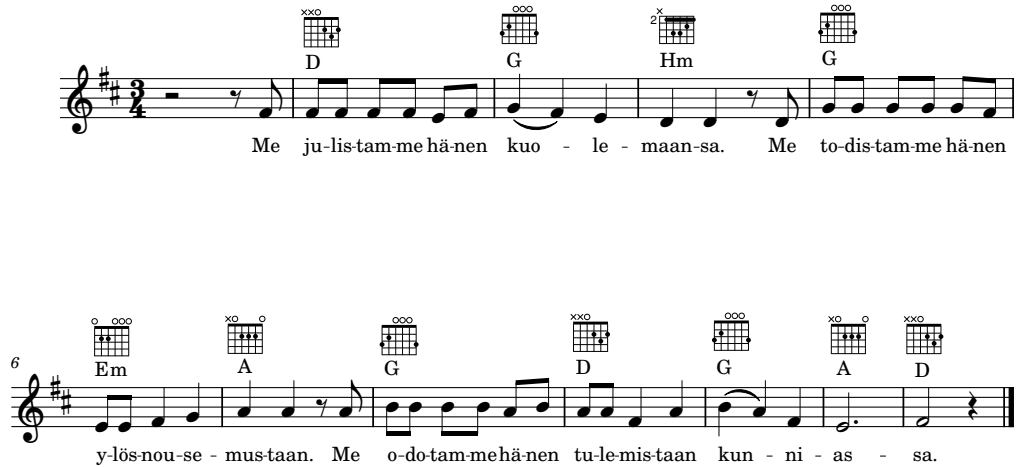
11 Em Hm A7 D Hm Em A Hm
 -an - na kor - ke - uk - sis - sa! Siu - nat - tu ol - koonhän, jo - ka tu - lee

17 D Em F# D G D A7 D
 Her - ran ni - mes - sä! Hoo - si - an - na kor - ke - uk - sis - sa!

Kuva 11 Pyhä -hymni.

Rukous ja asetussanat

Me julistamme

Me ju-lis-tam-me hä-nen kuo - le - maan-sa. Me to-dis-tam-me hä-nen

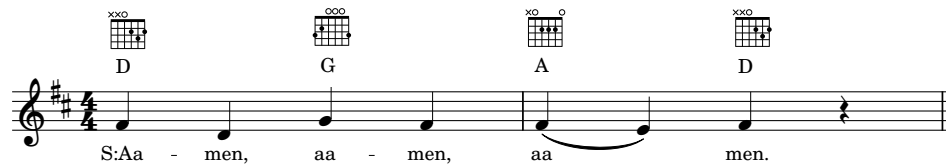
6 Em A G D G A D

y-lös-nou-se - mus-taan. Me o-do-tam-mehä-nen tu-le-mis-taan kun - ni - as - sa.

Kuva 12 Me julistamme -hymni. Tämän liturginen laulu jätetään usein myös messusta pois, sillä se ei ole ns. pakollinen.

Päätösylistyksen jälkeen seurakunta laulaa:

3x aamen

D G A D

S:Aa - men, aa - men, aa men.

Kuva 13 Kolminkertainen aamen.

Isä meidän -rukous

(intonaatio)

Herran rauha

L:Her - ran rau - ha ol - koon tei - dän kans - san - ne.

3 D G A D

S:Niin myös si - nun hen - ke - si kans sa.

Detailed description: The image shows two staves of music for the hymn 'Herran rauha'. The first staff is in treble clef, key of D major (two sharps), and 4/4 time. It contains the melody for the first line of lyrics: 'L:Her - ran rau - ha ol - koon tei - dän kans - san - ne.' The second staff is also in treble clef, key of D major, and 4/4 time. It contains the melody for the second line of lyrics: 'S:Niin myös si - nun hen - ke - si kans sa.' Above the second staff are guitar chord diagrams for D, G, A, and D. The first staff has a '3' above the first measure, indicating a triplet.

Kuva 14 Herran rauha.

Jumalan karitsa

Ju - ma - lan Ka - rit - sa, jo - ka kan - nat maa - il - man syn - nin,

8 Hm F#m/C# C# F# Hm A D

ar - mah - da mei - tä. Ju - ma - lan Ka - rit sa, jo - ka kan - nat

15 Hm F#m C# Hm C# F#

maa - il - man syn - nin, an - na meil - le rau - ha.

Detailed description: The image shows three staves of music for the hymn 'Jumalan karitsa'. The first staff is in treble clef, key of D major (two sharps), and 3/4 time. It contains the melody for the first line of lyrics: 'Ju - ma - lan Ka - rit - sa, jo - ka kan - nat maa - il - man syn - nin,'. Above the first staff are guitar chord diagrams for F#m, Hm, C#, F#m/A, Hm, F#m, and C#. The second staff is also in treble clef, key of D major, and 3/4 time. It contains the melody for the second line of lyrics: 'ar - mah - da mei - tä. Ju - ma - lan Ka - rit sa, jo - ka kan - nat'. Above the second staff are guitar chord diagrams for Hm, F#m/C#, C#, F#, Hm, A, and D. The third staff is also in treble clef, key of D major, and 3/4 time. It contains the melody for the third line of lyrics: 'maa - il - man syn - nin, an - na meil - le rau - ha.' Above the third staff are guitar chord diagrams for Hm, F#m, C#, Hm, C#, and F#. The first staff has an '8' above the first measure, and the third staff has a '15' above the first measure.

Kuva 15 Jumalan karitsa -hymni. Tämä liturginen laulu aloitetaan heti Herran rauhan laulamisen jälkeen.

Ehtoollisen vietto: ehtoollisen ajan laulut ja musiikit

Kiitosrukous

2x aamen

S:Aa - - men, aa - - men.

Kuva 16 Kaksinkertainen aamen.

Myös jumalanpalveluksen kolmas osa, *ehtoollinen* (kuten kaksi aiempaakin *osaa johdanto* ja *sana*) päättyy kaksinkertaiseen aameneen. Sen jälkeen alkaakin messun neljäs ja viimeinen osa, eli *pää-tös*.

IV PÄÄTÖS

Päätös ylistys

L:Kiit - tä - kääm - me Her - - raa!

S:Ju-ma-lal-le kii - tos. Hal-le-lu - ja, hal-le-lu - ja, hal-le-lu - ja!

Kuva 17 Päätös ylistys. Tämän sijasta voi olla myös ylistyslaulu.

Herran siunaus

3x aamen

S:Aa - men, aa - men, aa - - men.

Kuva 18 Kolminkertainen aamen.

Lähttäminen

Päätösmusiikki tai päätöslaulu

5 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda toimivat, pedagogiset nuotit liturgista yhteissoittoa varten kirkolliskokouksen hyväksymästä messusävelmäsarjasta nro 2. Tämän messusävelmäsarjan yhteissoitto käyttöä voisi tukea myös eri soittimille nuottien pohjalta äänitetyt harjoitusnauhat. Näin ollen jokaisen soittimen soittaja voisi harjoitella ensin yksin harjoitusnauhoja kuuntelemalla ja niiden ”päälle soittamalla”. Harjoitusnauhoja voisi olla kahdenlaisia jokaiselle instrumentille: sellaiset, joissa olisi soitettu metronomin kanssa instrumentin osuus ja sellaiset, joissa olisi kaikki muut soittimet paitsi juuri kyseinen soitin. Näin monipuolinen harjoittelu olisi mukavaa ja mielekästä ennen yhteisiä harjoituksia.

Tässä opinnäytetyössä valmistin yhteissoittoa varten nuotit vain messusävelmäsarjasta nro 2. Suomen seurakunnissa on käytössä myös kolme muuta messusävelmäsarjaa, joista varsinkin sävelmäsarja 1 on laajasti käytössä. Varmasti olisi hyödyllistä tuottaa vastaavat materiaalit myös näistä muista messusävelmäsarjoista, harjoitusnauhoineen.

Tuottaessani nuottimateriaalia törmäsin monenlaisiin vaikeuksiin. Tahtilajien valinta muodostui yllättävän vaikeaksi. Liturgisilla lauluilla on vuosisatojen perinteet ja ne kumpuavat osin gregoriaanisen laulun perinteestä. Toisaalta taas 2020-luvun bändikoululainen tarvitsee tahtiviivat ja -lajit voidakseen pysyä soitossa mukana. Tämä aiheutti lukuisan määrän kompromisseja. Suurin osa nelijakoisista liturgisista lauluista on tahtilajitettu 4/4, mutta välillä keskenkin laulun voi tulla 2/4 tahteja. Laulufraasit toimivat tässä asiassa määräävinä tekijöinä, jotta kokonaisuuksista tuli loogisia. Nuotinsin tähän materiaaliin myös liturgin laulamien osuudet rytmeineen ja tahteineen, jotta soittajien ja laulajien on helpompi pysyä mukana ja hahmottaa myös liturgin ja seurakunnan laulujen väliset tauot.

Harmonioiden ja soinnutusten kanssa tein valintoja jo julkaistun liturgisten laulujen säestysmateriaalin perusteella. Pohdin vaihtoehtoja myös virsikirjan takana julkaistun esityksen perusteella. Tämä julkaisemani nuottimateriaali on kuitenkin tarkoitettu amatööreille, joten karsin harmoniat melko pelkistetyiksi. On helpompi soittaa sointusatsia, joka ei vaihdu kovin tiuhaan. Lisäksi esimerkiksi ehtoollisosassa pysytään edelleen D-duurissa, eikä moduloida Es-duuriin (kuten uruille jul-

kaistussa messusävelmistön säestyskirjassa tehdään), sillä mm. kitaralla nämä otteet vaikeutuisivat aivan valtavasti ja tekisivät yhteissoitosta haasteellista. Muutenkin samassa sävellajissa pysyminen helpottaa soittajan, miksei laulajankin urakkaa.

Nuottimateriaalia tuottaessani olen konsultoinut kahta Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nuorisomusikkoo, joiden kommenttien perusteella olen pystynyt tekemään ratkaisuja hankalissa kohdissa. Myös lasten ja nuorten keskuksen musiikkituottaja Riikka Jäntti antoi hyviä neuvoja konsultoidessani häntä.

Tässä opinnäytetyössä taustoitukseksi luotiin katsaus myös moniin Suomessa julkaistuihin liturgisten laulujen variaatioihin erityismessuissa. Suomessa on järjestetty vuosina 1960–1990 toista sataa erityismessua. Tässä opinnäytetyössä niistä käsiteltiin suurimpia ja nuottijulkaistuja messuja. Tutkiessani erityismessujen suhtautumista liturgisten laulujen toteuttamista kohtaan löytyi kolme erilaista selkeätä suuntausta.

LÄHTEET

Hulmi, S. 2019. Pyhän säikeitä. Näkökulmia jumalanpalveluksen teologiaan. Kirjapaja Oy. Helsinki.

Jumalanpalvelus. 2025. <https://evl.fi/tervetuloa-kirkkoon/messu-eli-jumalanpalvelus/>

Kerola, P., Laaksonen, P., Teittinen, S., Uusitalo, H. 1991. Tuomaslauluja. Kirjapaja ja Fazer Musiikki Oy. Helsinki.

Kirkkohallitus. 2009. Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas. Gummerrus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Kotila, H. & Haapasalo, J. 2004. Messun rakenne. Teoksessa Haapasalo, J., Lauerma, L., Nissinen, M., Suikkanen, P. (toim.). Kirkkomusiikki. Edita Prima Oy. Helsinki.

Lamminen, M. 2005. Erityismessut. Teoksessa Erkkilä, L., Tuovinen, U., Tuppurainen, E (toim.). Kirkkomusiikin käsikirja. Kirjapaja Oy. Helsinki.

Mäkinen, A. & Koivisto, J. 2008. (toim.) Elämän makuinen messu. Lasten keskus Oy. Helsinki.

Nissinen, M. 2004. Musiikki kirkossa. Teoksessa Haapasalo, J., Lauerma, L., Nissinen, M., Suikkanen, P. (toim.). Kirkkomusiikki. Edita Prima Oy. Helsinki.

Sariola, Y. 2001. Jumalanpalveluksen käsikirja. Kirjapaja Oy. Helsinki.

Toivio, H. 2005. Voiko sen sanoa toisinkin? Uusimuotoisten jumalanpalvelusten merkitys Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluselämässä 1966–1999. Suomalainen teologinen kirjallisuusseura. Helsinki.

Torri-Tuominen, M. 2008. Laulamme uutta virttä. Teoksessa Mäkinen, A & Koivisto, J. (toim.) Elämän makuinen messu. Lasten keskus Oy. Helsinki.

Tunturimessu. 2025. Luettavissa: <https://www.lasse.net/tunturimessu/>. Luettu 15.4.2025.

Tuppurainen, E. 2003. Kirkkomusiikin historia ja nykypäivä. Teoksessa Erkkilä, L., Tuovinen, U.,

Tuppurainen, E. (toim.). Kirkkomusiikin käsikirja. Kirjapaja Oy. Helsinki.